

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Political oppositions in Western democracies

Rooi, R. de

Citation

Rooi, R. de. (1967). Boekbespreking van: Political oppositions in Western democracies. *Acta Politica*, 3: 1967/1968(1), 87-89. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450929>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450929>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

IMPE, HERMAN VAN, *Le rôle de la majorité parlementaire dans la vie politique belge*. Bruxelles (Emile Bruylant), 1966. —160 p. 260 Bfr.

Het Belgisch interuniversitair centrum voor staatsrecht publiceert sedert enkele jaren opmerkelijke studies over onderwerpen van publiek recht, die zich lenen voor politiek-wetenschappelijke kontemplatie. Het voorliggend werk van H. van Impe is het vijfde in de reeks en handelt over de rol van de parlementaire meerderheidsgroepen in het Belgische politiek systeem. Schrijver is niet alleen als navorsers geassocieerd aan bovenvermeld centrum, maar oefent bovendien de functie uit van attaché bij de Hoge Vergadering (Senaat), waardoor hij wel over een bijzonder gunstige observatiepost beschikt om het feitelijk functioneren van het parlementair systeem objectief te registreren.

Uitgangspunt van deze studie is de vaststelling dat de dualiteit tussen wetgevende en uitvoerende macht, die door de grondwetgevende vergadering van 1831 werd ingevoerd, geleidelijk aan verdwenen is. De regering *tegenover* het parlement heeft plaats geruimd voor de regering *vanuit* het parlement d.w.z. een regering die een stabiele beleidsbasis heeft verworven in de parlementaire meerderheidsgroepen. Het feit dat België vanaf 1947 slechts legislatuurregeringen heeft gekend, is hiervan een indicatie. De initiale dualiteit wetgevende-uitvoerende macht is dus vervangen door een andere dualiteit, nl. deze tussen meerderheid en oppositie. In het kader van de politieke groepen van de parlementaire meerderheid wordt het beleid uitgewerkt en het is ook daar dat de parlementaire controle van de regeringsactiviteit gebeurt. Van deze parlementaire meerderheidsgroepen wordt vervolgens het statuut, de structuur en hun functioneringswijze onderzocht (hoofdstuk II). Aangezien deze groepen samengesteld zijn uit leden van politieke partijen wordt in het derde hoofdstuk het vraagstuk van de betrekkingen tussen parlementaire groepen en partijen aan de orde gesteld. Hieruit blijkt dat, ofschoon de parlementairen in de bestuursorganen van hun partij een minderheid uitmaken en aan een rigoureuze partijtucht onderworpen zijn, zij niettemin in deze organen sleutel- en dus machtsposities innemen. Aangezien de Belgische grondwet niet expliciet het bestaan van partijen vermeldt, was het te verwachten dat deze kluif voor juristen niet achterwege zou blijven (hoofdstuk IV). In het voorlaatste hoofdstuk wordt nagegaan hoe door de parlementaire meerderheidsgroepen gebruik wordt gemaakt van de verschillende parlementaire procedures, zoals interpellatie, parlementaire vragen, commissiewerk en indienen van wetsvoorstellen. Het werk wordt afgesloten met enkele algemene beschouwingen over het functioneren van het Belgisch politieke regime, waarin de centrale machtspositie van de parlementaire meerderheidsgroepen en dus van de politieke partijen nogmaals onderstreept wordt.

De voornaamste kritiek richt zich op deze slotbeschouwingen. Zonder de rol en de betekenis van de partijen in het functioneren van de democratisch politiek systeem te willen onderschatten, moet er toch op gewezen worden dat zij slechts één element, één partner, één kracht uitmaken in het politieke spel. Dit laatste verschijnt als een parallellogram van krachten, waarin de partijen één hoeksteen vormen, maar pressiegroepen, publieke opinie, individuele personen, instellingen zoveel andere hoekstenen uitmaken. De auteur, die via zijn positie dagelijks en direct contact heeft met het parlementaire leven, zou zich bewust moeten zijn van het feit dat hij in het parlement niet altijd zuivere partijklokken hoort luiden, doch meestal klokken die vooraf op andere klokjes werden afgestemd en geregeld. Wellicht is de auteur zich hiervan bewust, maar in zijn werk komt het er beslist niet uit. Samenvattend kan dan ook gesteld worden dat deze publikatie meer de juristen dan de politicologen zal interesseren en bevredigen. In de veronderstelling dat deze laatsten toch nog iets meer ver-

wachten dan alleen maar een beschrijving en registratie van het institutioneel-wettelijke kader, binnen hetwelk het politiek proces verloopt.

Yvo Nuyens

DAHL, ROBERT A., (Ed.), *Political oppositions in Western democracies*. New Haven etc. (Yale University Press), 1966. —458 p. \$ 10,—.

In dit boek wordt een poging gedaan te ontdekken hoeveel de opposities in tien democratische staten gemeenschappelijk hebben. Daartoe worden de opposities in Groot-Brittannië, de V.S., Noorwegen, Zweden, België, Nederland, Duitsland, Oostenrijk, Frankrijk en Italië achtereenvolgens behandeld door Allen Potter, Robert A. Dahl, Stein Rokkan, Nils Stjernquist, Val R. Lorwin, Hans Daalder, Otto Kirchheimer, Frederick C. Engelmann, Alfred Grosser en Samuel H. Barnes.

De samensteller, Dahl, schreef de inleiding met de probleemstelling, waarna de afzonderlijke landen worden behandeld door bovengenoemde schrijvers. Afsluitend beschrijft Dahl de gevonden oppositiepatronen, de verklaringen ervoor en een epiloog.

In de inleiding wordt het begrip 'oppositie' voorlopig gedefinieerd als een groep, die ageert tegen het optreden van een regering zonder haar gedrag te kunnen beïnvloeden. De schrijver merkt erbij op, dat de oppositie soms moeilijk te onderscheiden is. Hij constateert, dat er niet meer dan ca. 30 landen zijn met een wettige oppositie op de ruim 110 leden van de V.N. en vraagt zich af of deze dertig een voorhoede zijn of de laatste der Mohikanen.

De vragen die Dahl zich in het bijzonder stelt zijn of de opposities binnen de genoemde landen vaste kenmerken vertonen in de vorm van doeleinden, strategieën en een bepaalde ontwikkeling. Daarnaast stelt hij de vraag of er bij vergelijking tussen de landen een standaardpatroon zichtbaar wordt of een aantal hoofdpatronen. In het laatste geval zoekt hij naar de factoren die de variaties kunnen verklaren, waarbij hij bijv. denkt aan verminderde sociale tegenstellingen, sinds de Tweede Wereldoorlog, de aanwezigheid van sociale scheidsmuren, polarisatieverschijnselen en politieke vervreemding.

Dahl concludeert, dat er geen overheersend patroon van oppositie bestaat. Er is een groot aantal patronen, die uiteenlopende kenmerken dragen. Een van die kenmerken is het strijdperk ('site') waar regering en oppositie elkaars krachten meten. Soms is het beslissende strijdperk de verkiezingscampagne (Engeland), soms de kabinetsformatie (bv. Nederland), soms geen van beiden als in Noorwegen, waar grote politieke beslissingen in onderhandelingen tussen grote particuliere organisaties worden genomen. In landen als de V.S., Zwitserland en West-Duitsland zijn er zoveel verschillende strijdperken dat er geen als beslissend valt aan te merken.

De schrijver toont, dat een oppositie verandering in één of meer van de volgende elementen kan nastreven, nl. van het politieke personeel, beleidsonderdelen, het politieke stelsel of de sociale structuur. De strategieën die opposities kunnen volgen, lopen sterk uiteen. Dahl onderscheidt: het streven naar een verkiezingsoverwinning, regeringsdeelname en het daarop volgende onderhandelen binnen de regering, de vorige strategie aangevuld met actie via belangengroepen, een combinatie van alle vorige strategieën, een samenwerkingsstrategie (nationale parlementen in tijden van nood) of een revolutionaire strategie (gericht op de ontwijking van het politieke systeem met het doel het te kunnen omverwerpen).

Uit de verklaringen, die de schrijver geeft van de verschillende patronen, blijkt

de enorme gecompliceerdheid van de problematiek. Hij wijst als verklarende factoren aan de constitutionele structuur en het kiesstelsel, attitudes tegenover het systeem, de medeburgers, de individualiteit en het oplossen van problemen, de aanwezigheid van subculturen, de grieven tegen het regeringsbeleid, sociale en economische verschillen en als bijkomende factoren de patronen waarin attitudes en meningen zich voordoen en de mate van polarisatie.

In de epiloog probeert Dahl uit te maken hoeveel oppositie een democratie kan verdragen of hoe weinig er in elk geval nodig is. In een achttal elementen definieert hij de democratie en het blijkt dat elke oppositionele situatie t.a.v. verschillende factoren een ongelijke uitwerking heeft. Het is dus weer moeilijk tot omlijnde uitspraken te komen. Dahl sluit het boek af met enkele opmerkingen over de toekomst van de oppositie. Bij de veronderstelling van het uitblijven van een grote oorlog en een doorlopende welvaartsstijging in de democratische landen ziet hij drie bronnen waaruit oppositie blijvend kan worden gevoed:

- 1e het conflict over de verdeling van het sociale produkt,
- 2e de internationale politiek en
- 3e de politieke vervreemding van de burgers tegenover hun politieke instellingen.

Dit boek, waarvan Dahl zelf erkent dat het niet tot de duidelijke conclusies leidt waarop hij heeft gehoopt, is niettemin een imposant werk. Het onderwerp leidt ertoe dat de democratie als systeem en de politieke en sociale structuur van Westerse samenlevingen althans ten dele moeten worden behandeld. Dat is een omvangrijke onderneming, waarbij ontzaglijk veel interessante vondsten worden gedaan, o.a. door de originele belichting van de materie vanuit oppositiegezichtshoek. Onbevredigend in dit boek is, dat het overwegend een beschrijving van de oppositionele mechanismen geeft. Het verklarende gedeelte levert niet zoveel op o.m. omdat geen goede definitie van het begrip 'oppositie' is gegeven. Soms blijkt dat de werkelijke oppositie in een land een deel van de pers is of uit belangengroepen bestaat. Zelfs dan kan moeilijk worden volgehouden, dat ze geen invloed op het gedrag van de regering heeft. Het begrip wordt amorf als de voornaamste tegenstanders in één regering zitten. Zij opponderen tegen elkaar, zoals in Oostenrijk lang het geval is geweest. Maar ook regeringspartijen, die nog een parlementaire oppositie tegenover zich hebben, kunnen oppositionele gedragingen vertonen. Dahl onderkent dit allemaal wel, maar trekt niet de consequentie dat het dan alleen zinvol is van oppositie te spreken als er sprake is van een alternatief voor de zittende regering, oppositie met een grote O, zoals Allen Potter het noemt. Tenzij de term oppositie wordt gebruikt voor het gedrag van een partij in plaats van voor een partij of een groep zelf. Dan kan beter een boek geschreven worden over het gedrag van partijen in een democratie, want het oppositionele gedrag is niet los te zien van het totaalgedrag.

Ondanks de m.i. minder gelukkige opzet van het boek worden er grote aantallen waardevolle tussenconclusies bereikt en een aantal axioma's van politici omvergeworpen. De opvatting, dat grote partijen zich niet te ver van het politieke centrum moeten opstellen, wordt gerelativeerd. Dahl laat zien, dat de verdeling van attitudes in een bevolking dusdanig kan zijn, dat een partij beter afstand kan nemen van zijn grootste concurrent. Hij toont ook aan, dat een tweepartijstelsel niet altijd tot grote stabiliteit leidt, dat welvaart niet noodzakelijk verzwakking van 'linkse' partijen meebrengt, dat de stap-voor-stap-hervormingen soms gunstig zijn, maar soms hopeloos falen, enz. enz. Het boek is uitermate geschikt om politici te genezen van het toepassen van patentgeneeswijzen.

Naast deze ontvullende functie van het boek voor politieke practici is er ook één voor theoretici. Het boek wemelt van hypothesen die getoet kunnen

worden, van ideeën over allerlei aspecten van de politiek en van formuleringen van deelproblemen, die tot afzonderlijke studies aanleiding kunnen geven. De moed van Dahl c.s. om dit onderwerp op zo'n grote schaal aan te vatten heeft ertoe geleid dat dit boek een 'aangever' is als weinig andere.

R. de Rooi

WERINGH, JAC. VAN, *Het maatschappijbeeld van Abraham Kuyper*. Assen (Van Gorcum), 1967. —223 p. f 13,50. (Bouwstenen voor de kennis der maatschappij, 60).

Van Weringh geeft een historisch-sociologische analyse van de ideologie van de Gereformeerde emancipatiebeweging der 19e eeuw. Hij benadert denken en doen van de leider Kuyper vnl. via een drietal modellen:

- 1 *De patroon-variabelen van de waardeoriëntatie van Parsons.*

Kuyper vertoonde een universalistisch-askriptie patroon. Via de antitese trok hij zich terug in het isolement om, na zich in deze binnenste cirkel sterk gemaakt te hebben, t.z.t. te kunnen expanderen en zo de hele natie — de buitenste cirkel — te kunnen herscheppen naar het door hem gewenste beeld: een totalitair-autoritair samenleving.

- 2 *De typologie van reaktiewijzen op anomie van Merton.*

Kuyper voerde in de grote sociale veranderingen der 19e eeuw zijn volksdeel plm. 1870 van 'retreatment' tot rebellie en nadat hij in 1901 'intra muros' was gekomen tot ritualisme.

- 3 *De beeldvorming van de buitenwereld als het 'vijandig andere'.*

De antitese is gebaseerd op etnocentrisme t.a.v. de interne relaties en diabolisering t.a.v. de externe relaties van het systeem.

N.a.v. de konstatering, dat zijn organische visies hem tot sociaal-darwinist stemmen en op basis van hun gemeenschappelijk beroep op 19e eeuwse restauratieve schrijvers trekt Van Weringh een vergelijking tussen Kuyper, de Duitse christelijk-conservatief Stöcke en de Franse proto-fascist Maurras. Zij — en vele anderen — verlangen terug naar het Gemeinschaftliche samenlevingsmodel. Latere fascistie beriepen zich dan ook terecht op Kuyper. Het boek eindigt met een politieke prent, waarop John Birch Society-adept Generaal Walker paranoïed uitroept: "They're all around me".

Te prijzen is de voortreffelijke stijl, met welhaast Kuyperiaanse beeldspraak. Voorts de scherpzinnige typering van talloze deelverschijnselen zoals de calvinistische zuilvorming, de dysfuncties en conflicten in het sociale systeem, Kuyper's leiderschap en manipulatieve optreden, elementen uit zijn ideologie, zijn gang van opposant tot minister, de schets van zijn epigonen, zijn latente anti-semitisme.

Op de totale conceptie van de studie is echter fundamentele kritiek geboden.

- 1 Het bronnengebruik is éenzijdig-selektief en heeft als functie het illustreren van vooringenomen standpunten. De Kuyper-literatuur, van geestverwanten en niet-geestverwanten als S. J. Ridderbos, Rothuizen, Hoogerwerf, Delfgaauw en Theo van Tijn, die tot andere konklusies komen dan Van Weringh, wordt niet vermeld of funktioneert nauwelijks. Citaten uit verschillende perioden en van verschillende mensen worden, uit hun verband, in één alinea gekombineerd. Goede historische sociologie is slechts mogelijk als ernstig rekening wordt gehouden met het reeds gedane onderzoek.

- 2 Kuyper wordt gesneden op maat van Van Weringh's modellen. Zijn fundamentele ambivalentie — zijn legitimatie met het verleden gekombineerd met